

מערכה קיב. קבלת הדם באשם מצורע (מז,ב)

יפה בנוסח הספרא: "ת"ל ולקח הכהן ונתן הכהן", ולפיו מסתלקים קשיים הקיימים בפירוש רש"י (עיין בתוס' ד"ה מזה נתינה וד"ה אף לקיחה ובשפת אמת; ועמד על כך בחמדת דניאל).

נתינה באצבע הכהן על בהונות המצורע. בתוספתא וברמב"ם נאמר שמתן הדם על בהונות המצורע נעשה באצבעו של הכהן, כמו שנאמר בתורה על מתנות השמן כנגד ההיכל.

על פי ביאור המלבי"ם אין ראייה שמתן הדם נלמד ממתן השמן, וממילא אפשר שמתנות הבהונות, בין בדם ובין בשמן, אינן באצבע דווקא, אלא בכל כף ידו של הכהן. כך נראה מפירוש רבנו אליקים למקבילה ביומא (סא,ב), שגם לדעתו לא למדנו דין "עצמו של כהן" מהשוואה לשמן, אלא ממשמעות הלשון: "ונתן משמע כאדם הנותן מידו ממש ולא על ידי כלי", ולא הזכיר את האצבע. ברם, בתוספתא (זבחים א,י) מפורש: "דם אשמו של מצורע... מזה באצבע הימנית", וכן כתב הרמב"ם (הל' מחוסרי כפרה ד,ב).¹

הכשר דם מהכשר דם, ואל יוכיח שמן אשם, שאין הכשרו הכשר דם! אמר לו ר' שמעון בן חנינא: והרי דם אשם מצורע יוכיח, שאע"פ שהכשרו הכשר דם הרי הוא מן היד ולא מן הכלי! אף אתה אל תתמה על הפרה, שאע"פ שהכשרו הכשר דם - תהוי מן היד ולא מן הכלי". אם דם האשם ניתן באצבע, ראוי היה לר' שמעון בן חנינא להביא ראייה ממנו מלכתחילה, שהרי זהו הכשר דם ובאצבע, ולמה בחר ללמוד מן השמן, הדומה פחות לפרה, והביא את הדוגמה של דם האשם רק בתורת "יוכיח" שיש הכשר דם המתקבל ביד? משתמע, אפוא, שמתן דם האשם איננו "הכשר שבאצבע" כמו השמן.

אפשר שלשאלה זו, האם מתן הדם הווהוה למתן השמן, השלכה נוספת, והיא: האם מתן דם האשם על אברי המצורע נעשה בנתינה, כלומר שהכהן מעביר את ידו על אברי המצורע, או בהזאה, שהכהן מתיז עליו ממרחק מסוים? לשון התוספתא

נאמר בתורה, שחלק מתהליך טהרת המצורע מטומאתו כולל הבאת קרבן אשם. אשם זה מתייחד בכך שדמו ניתן על גוף המצורע, ככתוב (ויקרא יד,יד): "ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על תנוך אוזן המיטהר הימנית ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית" (ויקרא יד,יד). זאת, בנוסף למתן דמו על המזבח ככל הקרבנות, והדבר נלמד מן הכתוב: "כי כחטאת האשם הוא" (פס' יג), המשווה אשם זה לכלל הקרבנות (גמ' להלן מט,א).

הברייתא המובאת בסוגייתנו (שמקורה בספרא מצורע פרק ג,ג-ד) דורשת מן הכתובים שאופן קבלת דמו של אשם זה שונה ומיוחד: בכלל הקרבנות כהן אחד מקבל את הדם לתוך כלי שרת, ואילו באשם מצורע שני כהנים מקבלים את דם הקרבן: האחד בכלי שרת כדי לזרקו על המזבח, והשני בכף ידו כדי לתת ממנו על אברי המצורע.

החידוש בקבלת דם לתוך כף ידו של כהן מעורר מספר שאלות: איזה כהן קודם בקבלת הדם - זה המקבל לתוך כף ידו, או זה המקבל לתוך כלי שרת? לתוך איזו יד מקבלים את הדם? האם קבלה זו שלתוך היד טעונה צפון, כדין המבואר לקמן (במשנה נד,ב) בנוגע לקבלת דם האשם בכלי שרת?

המקור לקבלה ביד

בברייתא נאמר: "ולקח" - יכול בכלי? ת"ל 'ונתן'. מה נתינה בעצמו של כהן - אף לקיחה בעצמו של כהן". רש"י (ד"ה ולקח) מסביר את המקור לכך שהנתינה נעשית בגופו של הכהן: "מה נתינה בעצמו של כהן - באצבעו, דכתיב אצבע גבי שמן, ויליף דם מיניה". יש בכך חידוש, שכן האצבע האמורה בשמן לא נאמרה בפסוק העוסק במתן הבהונות, אלא בשבע המתנות כנגד ההיכל, ונראה מרש"י שכל המתנות שהתחדשו במצורע - הדם לבהונות והשמן כנגד ההיכל ולבהונות - הושוו בכך שינתנו באצבע דווקא. המלבי"ם (מצורע אות מט) מסביר אחרת את דרך הלימוד: כוונת הברייתא לדרוש את כפל הלשון בפסוק: "ולקח הכהן... ונתן הכהן", וממנו למדנו שני עניינים: ראשית, שהנתינה בעצמו של כהן (כעין הדרשה להלן סה,א על "כהן ומלק"), ועוד, שהלקיחה הוקשה לנתינה. פירוש זה מתיישב

1. יש להעיר שנוסח התוספתא בזבחים אינו ברור, ראה להלן הערה 5. ראייה מסוימת לאידך גיסא, שמתן דם האשם אינו באצבע דווקא, מן הספרי זוטא (פרק יט) הדין על קבלת הדם בפרה אדומה, האם היא ביד או בכלי, וז"ל: "אמר ר' יוסי הגלילי: נאמר 'ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו', בכלי אבל לא ביד. אמר לו ר' שמעון בן חנינא: הואיל ושמן אשם מכשיר, ודם פרה מכשיר, מה הכשר שמן אשם - ביד אבל לא בכלי, אף הכשר דם פרה - ביד אבל לא בכלי. אמר לו ר' יוסי הגלילי: הואיל ופרה מכשיר, ודם ציפור מכשיר, מה הכשר דם ציפור - מן הכלי אבל לא מן היד, אף הכשר דם פרה - מן הכלי אבל לא מן היד. אמר לו ר' שמעון בן חנינא... מוטב לדון... הכשר שבאצבע [דם הפרה, שהכהן מזה ממנו באצבעו כנגד ההיכל] מהכשר שבאצבע [שמן המצורע, שהכהן מזה ממנו באצבעו כנגד ההיכל], ואל יוכיח דם ציפור מצורע, מפני שהכשרו באגודה! אמר לו ר' יוסי הגלילי... מוטב לדון...

איזו קבלה קודמת – ביד או בכלי?

דם הנפש (גמ' לעיל כה,א), ונמצא שהכהן המקבל ביד צריך להמתין עד שדם הנפש עומד להסתיים ואז להושיט את ידו ולקבל את כמות הדם האחרונה, וקשה לאמוד בדיוק את הזמן הראוי להושיטת ידו. לכן עדיף שקבל תחילה ביד, ואחר כך לקבל בכלי את כל הנותר.

לשון הרמב"ם (הל' מחוסרי כפרה ד,ב): "ומקבלין שני כהנים את דמו, אחד מקבל בכלי לזרקו על גבי המזבח ואחד בידו... הכהן שקיבל מקצת הדם בכלי מוליכו וזורקו על המזבח תחילה, ואחר כך יבוא הכהן שקיבל הדם בכפו אצל המצורע...". נראה מדבריו שהקפיד להגדיר את סדר מתנות הדם, אבל לא את סדר הקבלה.⁴

שני כהנים מקבלים את דמו של אשם מצורע. בתוספתא נאמר שהראשון מקבל בכלי, ולאחריו הכהן המקבל בידו.

המזבח", ונראה שהבין סדר הברייתא אינו מדוקדק (ואפשר שגם הוא לא נתכוון לכתוב את הדברים כסדרן).

3. ובנגעים יד, ח כתב שמתנת הדם במזבח קודמת לבהונות, ומצירוף דבריו יוצא חילוק בין הקבלה לנתינה.

4. כך הבינו זאת הרש"ש כאן והחזו"א נגעים סי' יב,יא. במשנה אחרונה (נגעים יד, ח) דייק מלשונו ברישא שהקבלה בכלי קודמת, ובחסדי דוד (נגעים טב, ה) הסיק מדבריו על סדר הזריקה שזוהו גם סדר הקבלה.

המפרשים חלוקים גם בשאלה האם לדעתו סדר הדברים מעכב, בקבלה או בנתינה. הר"י קורקוס מדייק מדבריו בפה"ל ג', ו, שם פירט את הדברים שסדרם מעכב ולא מנה בכללם את סדר מתנות הדם, שקדימת המזבח לבהונות אינה מעכבת, לא בקבלה (וכדברי התוספתא הנ"ל "ואם שינה כשר") ולא בנתינה. לעומתו, בחסדי דוד הבין שגם סדר הקבלה מעכב, שכן בפרשת תהינה מצורע נאמר 'תהיה' ללמד שכל הכתוב בה מעכב (עיין מנחות כז,א). ובחזו"א הנ"ל דעה ממוצעת, ששינוי הסדר בקבלה אינו מעכב, כדברי התוספתא, ואילו סדר הנתינה מעכב, מפני שהדם במזבח הוא המתיר את הדם לבהונות.

לשון הברייתא כאן (ובמקבילה ביומא סא,ב) עמומה: "שני כהנים מקבלין את דמו: אחד ביד ואחד בכלי. זה שקיבלו בכלי בא לו אצל מזבח, וזה שקיבלו ביד בא לו אצל מצורע". מהרישא ניתן להבין שהקבלה ביד קודמת, ומהסיפא שהנתינה למזבח קודמת; ואפשר שאכן בקבלה היד קודמת ואילו בנתינה המזבח קודם למצורע.² לעומת זאת במשנה (נגעים יד, ח) הנוסח "אחד בכלי ואחד ביד", וכן בספרא הנ"ל.

התייחסות מפורשת לשאלת סדר הפעולות נמצאת בספרא (שם פיסקה ב): "ואיני יודע איזוה יקדים, אם מזבח אם בהונות? כשהוא אומר 'היא לכהן' – הכהן יקדים. מה מצינו מכשירו לכהן? המזבח, המזבח יקדים". פירוש: הפסוק "כי כחטאת האשם הוא לכהן" מלמד שלעניין היתרו של הקרבן לאכילת הכהן הרי הוא כחטאת, כלומר שהוא טעון מתן דמים למזבח ורק בכך ניתן הבשר לאכילה. "הכהן יקדים" היינו שהדבר המתיר את בשר הקרבן לכהן הוא הקודם, ומה מכשירו לאכילת הכהן? מתן הדמים למזבח, וממילא הוא יקדים לבהונות, שהרי פסוק זה נאמר לפני הפסוק על דם הבהונות (מלבי"ם). טעמה של קדימה זו, מפני שראוי להקדים את הדם הניתן לה, במזבח, וגם ראוי להקדים את מתנת הדם הנוהגת בכל האשמות לפני המתנה המיוחדת לאשם זה (ר"י קורקוס הל' מחוסרי כפרה ד,ב; שפת אמת כאן). מלשון המדרש "אם מזבח אם בהונות" נראה שהנדון הוא מתנת הדמים, ולא הקבלה, אך גם בעניינה נאמר במפורש בתוספתא (נגעים ט,ב): "היו שני כהנים מקבלין את דמו – אחד בכלי ואחד ביד. זה שקבל בכלי מקבל תחלה, וזה שקבל ביד מקבל אחריו, ואם שינה – כשר".

לעומת זאת, ר' עובדיה מברטנורא (בפירושו למשנתנו) כותב להיפך: "שלאחר שקבל כהן אחד למקצת דם בידו, היה כהן אחר מקבל הדם בכלי", וכן בתפארת ישראל³. בשפת אמת מסביר טעמה של שיטה זו, שמבחינה מעשית קשה להקדים את קבלת הדם בכלי: הרי מצוה לקבל את כל

והרמב"ם הנ"ל "ומזה באצבע", וכנראה אף זה על סמך ההשוואה למתנות מן השמן כנגד ההיכל, שנאמר בו: "וזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'", וכן מצינו בכמה ראשונים לשון הזאה ביחס למתן דם האשם על אברי המצורע (מאירי יומא לב, וסא,ב; ריטב"א יבמות ז,ב ושבועות יז,א; שו"ת הרי"ד סי' ע). אבל הלשון המקובלת בדברי חז"ל ביחס לדם האשם והשמן הניתן על הבהונות היא נתינה ולא הזאה (עיין למשל נגעים יד, ח-ט) וכך משתמע מלשון הפסוקים (ויקרא יד, יד-יח, ועי"ש גם פס' ז). גם הדיוק בהגדרת מקום הנתינה, על חלק מסוים מהאוזן והאצבע, אינו מתאים להזיה ממרחק. וכך כנראה נקט היראים (סי' תנט), שמנה בפרוטרוט את כל ההזאות האמורות בתורה, וביניהן "מצורע מדם ושמן ומים חיים", והסביר בהמשך שכונתו לדם הציפור השחווטה (שבוע לפני הבאת קרבנותיו) ולהזאת השמן כנגד ההיכל, ומשמע שדם האשם, וכן השמן הניתן על הבהונות, אינו מזהה.

2. הדבר מוסבר יפה על פי השיקולים להלן, לפיהם מתן הדם במזבח חשוב יותר וראוי להקדימו, אבל מבחינה מעשית יש צורך לקבל תחילה ביד, וראה בהערה הבאה, שכן נראה בשיטת בעל תפארת ישראל. ברם, רבנו חננאל ביומא סא,ב כותב: "שני כהנים מקבלין דמו, אחד ביד ובא לו אצל מצורע ואחד בכלי ובא לו אצל

באיזו יד מתקבל הדם?

כהן מערה את הדם מימינו לשמאלו. על פי התוספתא בזבחים ופסק הרמב"ם, קבלת הדם ביד נעשית בימין, ולאחר מכן הכהן מערה את הדם לשמאלו כדי שיוכל לתת מן הדם באצבע ימינו.

הקבלה ביד – האם טעונה צפון?

במשנה לקמן (נדב, ב) נאמר: "אשם מצורע... שחיתתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון". באחרונים דנו האם גם הקבלה ביד דינה כך⁷. בתפארת ישראל (במשנתנו) כתב שקבלה זו אינה טעונה צפון, מפני שדין צפון באשם נלמד משאר קדשי קדשים (גמ' מט, א), בהם אין קבלה ביד. לעומתו, בעל 'דם זבחים' מדייק מהסוגיה כאן להיפך: הגמ' מסבירה שהמשנה השמיטה את המשפט 'וקיבול דמן בכלי שרת בצפון' מפני שאשם מצורע יש בו קבלה שלא בכלי שרת, ומשמע שרק בפרט זה נשתנתה קבלה זו, ובדין הצפון דינה שווה לשאר קדשי הקדשים.

נראה שהדבר תלוי בהבנת עניין הנתינה לבהונות ויחסו לנתינה למזבח. יש מקום להבין שאלו שני מסלולים נפרדים: הנתינה למזבח היא דין בקרבן, שכך נעשות עבודות האשם, ואילו מתן הבהונות אינו אלא לשם טהרת המצורע, ואיננו חלק מעבודות הקרבן, וממילא אינו טעון צפון. ואפשר להבין אחרת, שהתורה חידשה בקרבן זה שני סוגים של מתנות דם הנצרכות לכפרתו, האחת במזבח והשנייה בבהונות. לדיון נרחב בעניין זה עיין 'שלמי יוסף' למסכת מנחות (ח"א עמ' תסז-תפ).

אינה מעכבת בכשרות האשם, אלא חיונית לטהרת המצורע, ובזה די לענין הצורך בימין, וממילא הוא הדין לנדון דידן.

הריק"ו לא ראה את התוספתא בזבחים, ולפיכך הוקשה לו מניין למד הרמב"ם שיש לערות את הדם מימינו לשמאלו, וישב באותו אופן: הנתינה על המצורע צריכה להעשות באצבעו של הכהן, כדברי רש"י כאן, והיא מעכבת בכפרה ולכן טעונה ימין (שהרי גם בה נאמר "ונתן הכהן"), ואי אפשר שיקבל בימינו וגם יתן באצבע ימינו אלא אם כן יעביר את הדם לשמאלו. מתוך כך שלא ראה את התוספתא בזבחים, נחקק ליישב גם את התוספתא בנגעים על פי שיטה זו, עיין שם.

7. במקדש דוד (סי' יב, ו) נסתפק בזה, וכן לגבי הלכות נוספות שנאמרו בקבלה: הדין שהצורע אוזן הבהמה ואחר כך קיבל את דמה פסול (לעיל כה, ב), והדין שדם שנשפך מן הבהמה לרצפה ואספו פסול. בחזון איש (נגעים סי' יב סק"א) נקט שהקבלה ביד היא עבודה גמורה, לענין הצורך בבגדי כהונה וקידוש ידים ורגלים ופסול חציצה, ובכל זאת כתב שמחשבה אינה פוסלת בשעת מתן הבהונות (כנראה משום שמתן הבהונות אינו מעכב בכשרות הקרבן, אלא רק בטהרת המצורע).

בתורה לא נאמר במפורש באיזו יד יקבל הכהן את הדם ויתן על בהונות המצורע. לעומת זאת בשמן נאמר (פס' טו-טז): "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית. וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית". באשר לדם קיימת בעיה: מצד אחד, אם הקבלה נחשבת כעבודה, קבלת הדם למזבח (ראה להלן), הרי היא טעונה ימין, ככל העבודות. מאידך, ראוי שגם מתנת הדם לבהונות המצורע תהיה בימין, ולשם כך לכאורה יש לקבל את הדם בשמאלו, כדי שיוכל לתת ממנו מעט מעט על אברי המצורע, וכפי שקבעה התורה בשמן.

בשאלה זו מצינו סתירה בתוספתא: בתוספתא בנגעים (ט, ב) נאמר: "זה שקבל בכלי מקבל בימין, וזה שקבל ביד מקבל בשמאל, ואם שינה – פסול", כדין השמן (וכפי שביאר הר"ש בנגעים יד, ח). ובתוספתא בזבחים (א, ז) נאמר להיפך: "דם אשמו של מצורע – מקבל בימינו ומערה בשמאלו, מזה באצבע הימנית, ואם שינה – פסול"⁵.

להלכה, פוסק הרמב"ם (מחוסרי כפרה ד, ב) כדעת התוספתא בזבחים: "ומקבלין שני כהנים את דמו – אחד מקבל בכלי לזרקו על גבי המזבח, ואחד בידו הימנית, ומערה לידו השמאלית ומזה באצבעו הימנית. ואם שינה וקיבל בשמאל תחלה פסול", וכן גם במאירי (יומא סא, ב). מדוע העדיף את התוספתא בזבחים על פני התוספתא בנגעים? כמה טעמים נאמרו בדבר: א. ראוי לדמות קבלה זו לשאר קבלות הדם, הפסולות בשמאל, מפני שנאמר בה "ולקח הכהן", וקיימא לן (זבחים כד, ב) שכל עבודה המעכבת כפרה שנאמר בה "כהונה" – אינה אלא בימין (ר"י קורקוס)⁶. ב. לשון המשנה בנגעים (יד, ח): "וקבלו שני כהנים את דמו, אחד בכלי ואחד ביד" משמעה שדין אחד לשניהם, וכשם שהמקבל בכלי מקבל בימינו, כך גם המקבל בידו (חסדי דוד זבחים שם). ג. הברייתא כאן: "נמצאת אתה אומר אשם מצורע שני כהנים מקבלין את דמו" מוכיחה כן, שהרי אם הכהן המקבל לתוך כף ידו מקבל בשמאל – אין שום הכרח במסקנה זו שחובה בשני כהנים, שהרי כהן אחד יכול לקבל בכלי בימינו וביד בשמאלו (חסדי דוד נגעים שם; קרית ספר הל' מחוס"כ שם).

5. בהמשך נאמר: "פינה משמאלו לימינו ועירה לשמאלו וחזר והיזה בימינו – פסול, לא מפני ששינה פסול, אלא שחיסר הלוג טיפה כל שהוא". הדבר תמוה, שפתח בדם האשם וסיים בלוג השמן, ויתכן אפוא שהרישא נשתבשה וצ"ל "לוג שמן" במקום "דם אשמו", ובזה בטלה הסתירה לתוספתא בנגעים. אבל בהל' ח נאמר: "לוג שמן של מצורע ניטל בימינו ומקבל בשמאלו ומזה באצבע הימנית ואם שינה פסול", ונראה שההלכה הקודמת אכן עוסקת בדם. בחסדי דוד שיער שבבא זו שבהל' ח הועברה בטעות מאמצע ההלכה הקודמת, ובאור שמח (הל' מחוס"כ ד, ב) הציע שהמילים "דם אשמו" ו"לוג שמן" נתחלפו בשתי ההלכות, והל' ז עוסקת בלוג והל' ח בשמן. לדברי שניהם, הלכה זו של קבלה בימין נאמרה בין בדם ובין בשמן.

יש שתלו את מחלוקת התוספתות במחלוקת דומה בין ר' יהודה לחכמים בקבלת הדם בפרה אדומה (עיין פרה פ"ג מ"ט ותוספתא זבחים שם; חסדי דוד זבחים שם וחז"א נגעים סי' יב סק"א).

6. אמנם מתן הבהונות אינו מעכב בכשרות האשם (מנחות ה, א), אבל הדוגמא בגמ' שם לעבודה המעכבת כפרה היא הזאת שבע המתנות מלוג השמן, שאף היא

לבהונות נעשית באצבע דווקא, וכן דעת הרמב"ם על פי התוספתא. יש שפירשו את הדרשה באופן אחר, לפיה אין ראייה לדין זה (רבנו אליקים; מלבי"ם).

סדר הפעולות: בספרא מפורש שהנתינה למזבח קודמת לבהונות, ובתוספתא בנגעים נאמר שגם הקבלה בכלי קודמת לקבלה ביד אך אין זה מעכב. אף על פי כן יש שנקטו שהקבלה ביד קודמת (רע"ב; תפארת ישראל). ברמב"ם ניתן להבין שאין חשיבות לסדר הקבלה, ונחלקו אחרונים בהבנת דבריו.

היד שמקבל בה: בתוספתא קיימת סתירה בדבר, האם מקבל בימין ומערה לשמאלו או מלכתחילה מקבל בשמאל. הרמב"ם הכריע שהקבלה בימין.

נחלקו האחרונים בשאלה אם קבלת הדם ביד צריכה להיות בצפון, ונראה שהדבר תלוי בשאלה האם קבלה זו נחשבת כעבודה.

בגמ' במנחות ה,א נאמר שאשם מצורע שלא ניתן מדמו לבהונות "הרי זה עולה לגבי מזבח וטעון נסכים, וצריך [המצורע] אשם אחר להכשירו". אפשר להסיק מכאן שמתן הבהונות אינו אלא לטהרת המצורע, ולכן גם בלא מתן בהונות הרי זה אשם מצורע כשר (אבי עזרי הל' מחוס"כ ה,ז). ברם, יתכן שהקרבת כשר משום שגם במתנות המזבח רק אחת מעכבת, כדן כל הקרבנות במזבח החיצון⁸.

סיכום

בקבלת הדם של אשם מצורע נדרשים שני כהנים: אחד שמקבל את הדם לתוך כלי שרת כדי לזרוקו על המזבח, ואחד שמקבל מהדם לתוך כף ידו כדי לתת על תנוך אוזנו ובהונות ידו ורגלו של המצורע.

הגמ' מביאה מקור לקבלה ביד מהיקש לנתינה על הבהונות. על פי פירוש רש"י להיקש זה מתברר שהנתינה

מערכה קיג. למד מן הלמד בקדשים (מט,ב-נא,א)

אלו מידות נכללות בכלל זה

הגמרא דנה האם הכלל שאין דורשים למד מלמד בקדשים תקף בכל המידות שהתורה נדרשת בהן, או שמא רק בחלקן. הגמ' דנה בפירוט בשש עשרה דרכי לימוד – האם דבר הלמד בהיקש, בגזרה שוה, בקל וחומר או בבנין אב, חוזר ומלמד באחת מארבע מידות אלה.

מן הסוגיה עולה שרק בשניים מן המקרים מסיקה הגמ' בבירור שאין לומדים למד מלמד – דבר הנלמד על ידי היקש אינו חוזר ומלמד בהיקש אחר, וכן אין הוא מלמד בגזרה שוה³. בשישה מקרים מסיקה הגמ' להיפך, שניתן ללמוד בהם למד מלמד אפילו בקדשים: דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בקל וחומר, דבר הלמד בגזרה שוה חוזר ומלמד בגזרה שוה אחרת או בקל וחומר, דבר הלמד בקל וחומר חוזר ומלמד בקל וחומר אחר או בגזרה שוה, ודבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בבנין אב אחר. בשאר המקרים, בחלקם הגמ' נשארת בספק אם ניתן לדרוש בהן למד מלמד, ובחלקן הדבר נתון במחלוקת אמוראים; וראה על כך בטבלה המסכמת את מסקנות הגמ' לגבי כל מקרה ומקרה.

מיסודות התורה שבעל פה, שניתן לדרוש הלכות באמצעות ה"מידות שהתורה נדרשת בהם",

כגון קל וחומר, גזרה שוה, בנין אב, היקש, ועוד. סוגייתנו עוסקת בשאלה האם ניתן לדרוש "למד מלמד", כלומר – האם ניתן ללמוד דין מסויים בהלכה אחת מהלכה אחרת כאשר ההלכה ממנה למדים לא נכתבה בעצמה במפורש בתורה, אלא אף היא מבוססת על לימוד ממקום אחר¹. דיון זה הוא רק לגבי קדשים, אולם בכל שאר דיני התורה דורשים למד מלמד, כדברי רבי יוחנן בסוגייתנו: "בכל התורה כולה למדין למד מן הלמד, חוץ מן הקדשים, שאין למדין למד מן הלמד"².

רבינא ורבא נחלקו מהיכן לומדים שיש לחלק בין הלכות קדשים לבין כל שאר תחומי ההלכה, ושניהם דורשים זאת מפסוקים. עם זאת, מסתבר שכלל זה נובע מייחודם של דיני קדשים, שהם דינים המיוסדים ברובם על גזרות הכתוב, ולפיכך היכולת ללמוד את פרטיהם בדרכים של הבנה אנושית – פחותה, ודי לנו שנלמד בדינים אלה דין אחד מדין דומה לו, ולא מעבר לכך.

8. במקרה זה, יש נפקא מינה בשאלה האם האשם שלא לשמו, שאינו עולה

לבעליו, טעון מתנה לבהונות: אם זהו חלק מדיני הקרבן – מסתבר שכן, ואם מתנות אלו נועדו רק לטהרת המצורע – כאן הרי לא יועילו לו, ופטור. ועיין שערי היכל למסכת יומא, מערכה קמב הערה 7.

1. השיטה מקובצת (בהשמטות שבסוף המסכת, מט,ב אות ג, ושם אות ה בד"ה טטאת מהיכן למדה) כתב שכל זה דווקא כשבאים ללמוד דבר חדש, אבל דבר שכבר

2. אמנם ראה להלן את שיטת הירושלמי בעניין.

3. יש להעיר שבספר הכריתות (חלק ב, למד מן הלמד בקדשים) כתב שסוגיית הגמ' כאן נשארת בספק בנוגע לדבר הלמד בהיקש אם חוזר ומלמד בגזרה שוה, ודבריו צריכים עיון, שכן מפורש בסוגייתנו שאינו חוזר ומלמד.